

Наталія Сівак

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті розглядається соціально-педагогічне партнерство як одна із умов соціалізації особистості студента вищого педагогічного навчального закладу. Варто відмітити, що у дослідженні партнерство розкривається як основа взаємовідносин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності та визначається суб'єктна роль учасників навчально-виховного процесу у педагогічному ВНЗ. Окрім того, у висновках зазначено, що соціально-педагогічне партнерство може стати одним із основних інструментів як для реалізації потенціалу студентів, так і для перетворення оточуючого соціального середовища та життєвих умов – не як навчальної теорії, а як повсякденної соціальної практики, що й визначає її вплив на соціалізацію майбутнього педагога-професіонала.

Ключові слова: суб'єкти, соціалізація, соціально-педагогічне партнерство, взаємодія, вищий педагогічний навчальний заклад, навчально-виховний процес.

У педагогічних дискусіях представників освіти сучасності досить значний період переважає розгляд проблеми соціалізації особистості. Особливо гострим, на наш погляд, є питання соціалізації майбутнього працівника освіти. Адже незаперечним є той факт, що лише соціалізований вчитель зуміє створити умови для ефективної соціалізації підростаючої особистості.

Сучасне суспільство ставить перед освітою чіткі та конкретні завдання: формування активної, соціально мобільної, високопрофесійної, здатної адаптуватися в складних ситуаціях, самостійної в прийнятті рішень, відповідальної особистості, якій властиві особливості, визначені реаліями глобалізованого світу.

У контексті зазначеного, соціалізація студентів педагогічних навчальних закладів займає важливе місце в теорії і практиці діяльності вищої школи; будучи однією із найгостріших проблем, вона визначає перспективи розвитку соціальної педагогіки. На нашу думку, досить ефективною умовою процесу соціалізації є соціально-педагогічне партнерство між учасниками навчально-виховного процесу педагогічного ВНЗ.

Середсучасних науковців, які досліджують сутність соціалізації, особливості її перебігу в трансформаційних умовах, актуальними є напрацювання Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Зверевої, А. Капської, Г. Лактіонової, Ж. Петрочко, Н. Сейко, С. Харченка та інші. За останнє

десятиліття різним питанням соціалізації студентів присвячено ряд дисертацій таких науковців: С. Савченко, Л. Дябел, І. Курліщук, Т. Лях, Н. Малюткіна, Г. Овчаренко та ін. М. Белякова, В. Виборнов, В. Виноградов, М. Гайворонський, О. Любимова, Т. Ляшенко, В. Міхеєв, О. Морозова, В. Петров, С. Соколова, Н. Сокур, Ю. Чуча та інші присвятили свої праці розгляду різних аспектів соціально-педагогічного партнерства.

Метою нашої статті є розгляд соціально-педагогічного партнерства як однієї з умов соціалізації студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Незаперечним є той факт, що важливу роль у підготовці майбутнього фахівця освітньої галузі виконує вищий педагогічний навчальний заклад, де формується майбутнє нації, її суспільний та культурний генофонд.

У контексті зазначеної теми, вважаємо, що найбільш категоріально близьким до проблеми нашого дослідження є визначення Ж. Петрочко, яка розглядає соціалізацію особистості як «двосторонній взаємозумовлений процес взаємодії людини і соціального середовища, який передбачає її включення до системи суспільних відносин шляхом засвоєння соціального досвіду, і самостійного відтворення цих відносин» [9, с. 835].

Теоретичне осмислення соціалізації як складової педагогічного процесу, вивчення форм, методів, засобів її практичної реалізації як педагогічної мети, соціально-педагогічні аспекти проблеми знайшли відображення в працях І. Беха, який досліджує проблему позиції та стратегії педагога в особистісно орієнтованому вихованні. Для нашого дослідження ці розробки стали фундаментальними, оскільки в них викладено положення про підготовку сучасного вчителя. Щодо становлення студентської молоді, то І. Бех вважає основним не втратити загальнолюдські цінності, «цінність людської індивідуальності», сприяти розвитку «потенціалу кожної особистості», будувати взаємини на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії. «Входження студентської молоді у професійну сферу не повинно суперечити законам моральності, духовності», – зазначає учений [2, с. 405–408].

Поняття «партнерство» є предметом вивчення у багатьох сферах діяльності людини.

Розглядаючи термін «партнерство» зазначимо, що це система взаємовідносин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності.

У економічній енциклопедії «партнерство – це добровільна співпраця двох або кількох фізичних чи юридичних осіб, фірм, корпорацій, регіональних, міжрегіональних, міждержавних організацій, що беруть участь у спільних справах, проектах, програмах» [6].

Як форму організації компанії, фірми, яка створюється на основі договору між партнерами, в якому зазначаються їх права, обов'язки, відповідальність і т.д., визначає партнерство Н. Хрідіна [13, с. 13–18].

Т. Алексеєнко визначає партнерство як «характеристику взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної із сторін; узгоджені і злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності» [1, с. 329].

Важливим, на нашу думку, у розгляді зазначеної проблематики є психолого-педагогічне наповнення терміну «соціальне партнерство». Так, Л. Гусякова визначає соціальне партнерство як один із видів соціальної технології. Автор визначає одним із основних методів роботи у соціальному партнерстві – діалог, завдяки якому відбувається взаємодія між учасниками зазначеного процесу [9].

Заслуговує на увагу і позиція Т. Александрової, яка визначає соціальне партнерство у системі освіти як процес взаємодії, при якому представники різних соціальних груп, які мають свої інтереси у цій сфері, організовують спільну діяльність для покращення ефективності зазначеної взаємодії [11].

Л. Маєвська визначає такі рівні соціального партнерства:

- соціальне партнерство у межах вищого педагогічного навчального закладу;
- соціальне партнерство на рівні громади;
- соціальне партнерство на рівні регіону;
- соціальне партнерство на рівні держави.

Таке визначення рівнів соціального партнерства дозволяє нам, залучаючи студентів до спільної діяльності на різних рівнях, сприяти налагодженню комунікативної взаємодії, активізації, побудові внутрішніх і зовнішніх партнерських зв'язків, отримання теоретичних та практичних знань, «акумуляції, шліфуванню і застосуванню студентами умінь і навичок конструктивної взаємодії» [5] у суспільстві.

За дослідженнями Л. Глебової основними ознаками соціального партнерства є:

- рівноправність усіх учасників і їх компетентність у виокремленні, аналізі та пошуку шляхів розв'язання соціальних проблем, обговоренні змісту нормативно-правового забезпечення, що супроводжує цей процес;
- добровільність прийняття зобов'язань під час укладення договорів та угод;
- повна відповідальність за виконання прийнятих зобов'язань;
- досягнення домовленості без утиску інтересів будь-якої зі сторін на основі взаємних поступок, самообмеження, компромісу, консенсусу [3].

Варто вказати на те, що соціально-педагогічне партнерство, на нашу думку, має виражені соціальні й педагогічні характеристики, тобто ті, що стосуються взаємодії особистості й соціального середовища, а також процесів навчання, виховання і розвитку в означеному соціальному

середовищі.

Якщо ж розглядати соціально-педагогічне партнерство як категорію, то у контексті нашого дослідження вона є предметом вивчення саме соціальної педагогіки. Тому соціально-педагогічне партнерство ми визначаємо як конструктивну співпрацю зацікавлених сторін педагогічного ВНЗ; це така співдружність суб'єктів навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу, в якій усі мають як рівні права, так і несуть відповідальність за якість результатів; це міра консенсусу цінностей, потреб, інтересів, спрямованих на досягнення ефективного результату – соціалізованої особистості майбутнього вчителя. Суб'єктами соціально-педагогічного партнерства є: адміністрація, викладачі, працівники, студенти вищого педагогічного навчального закладу, органи самоврядування: професійні спілки, студентські ради, навчальні заклади, соціальні служби, благодійні та громадські організації, фонди та ін.

Спираючись на теоретичні основи процесу соціалізації, зробимо висновок про те, що лише на основі соціально-педагогічного партнерства можливим бачиться нам становлення вільної, незалежної та глибоко моральної соціалізованої особистості.

У гуманістично орієнтованому педагогічному просторі, спрямованому на соціалізацію майбутнього працівника освітньої галузі, на наше переконання, партнерська стратегія посідає пріоритетне місце. Саме вона визначає суб'єктну повноцінність партнерів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, хоч як би вони різнилися за віком, соціальним статусом, рівнем знань та досвідченістю. Підтвердженням цієї думки є нормативні акти Міністерства освіти і науки України, напрацювання Національної Академії педагогічних наук України, де одним із основних завдань є саме демократизація стосунків між учасниками навчально-виховного процесу, повага гідності кожного із них [5].

На нашу думку, соціалізація особистості у вищому педагогічному навчальному закладі на пряму залежить від того, наскільки вміло студент володіє комунікативними вміннями та навичками. Як відмічає А. Реан, процес соціалізації «нерозривно пов'язаний із спілкуванням та спільною діяльністю людей» [10, с. 34]. Більше того, навички та вміння ефективного спілкування засвоюються поступово, в процесі соціально-педагогічного партнерства, зважаючи на тему нашого дослідження, у педагогічному ВНЗ.

Аналіз наукової літератури дає змогу зробити висновок про те, що цілі головних партнерів соціально-педагогічної взаємодії, викладача та студента, у вищому педагогічному навчальному закладі не є повністю тотожними.

Цілі викладача, на нашу думку, можна визначити таким чином:

- з метою ефективною соціалізації оптимізувати освітньо-виховний процес студентів вищих педагогічних навчальних закладів;
- спрямувати освітньо-виховний процес на створення умов для соціалізації студентської молоді, майбутніх педагогів;
- сприяти моральному та особистісному розвитку студентської

молоді вищих педагогічних навчальних закладів.

Студенти, як свідчать наші спостереження, не усвідомлюють усіх цілей освітньо-виховного процесу, особливо віддалених. Найчастіше відбувається обмежене розв'язання конкретної навчально-виховної задачі з найближчими наслідками.

Особливість педагогічної діяльності полягає в тому, що, на відміну від студентів, викладач тримає в свідомості одночасно і близькі, і віддалені цілі своєї діяльності. Специфіка роботи викладача вищого педагогічного навчального закладу, як підтверджують результати нашого дослідження, полягає ще й в тому, що він має навчити студентів, майбутніх фахівців освітньої галузі, вмінню будувати, вести відкритий дружній та ефективний діалог із вихованцями.

Щодо мети педагога, то вона найчастіше під час соціально-педагогічного партнерства не декларується, а має прихований характер, і практично кожна репліка оцінюється як та, що навчає та виховує. Такий стиль взаємодії, як правило, фактично не має кінця. Якщо окремі його фрагменти закінчуються разом з виконанням, то загалом він триває протягом всього періоду навчання конкретного студента у цього викладача.

Цілі соціально-педагогічного партнерства як умови соціалізації, на нашу думку, не будуть досягнуті окремими фрагментами спілкування, оскільки те, що для студентів виступає як остаточне виконання окремого завдання і, отже, досягнення мети, кроку в процесі введення студентської молоді в суспільство, для викладача – це лише перша сходинка до засвоєння студентською молоддю необхідних знань для майбутнього життя та освоєння основних соціальних ролей: громадянина, професіонала, сім'янина. Більш того, усе те, в чому студентство, майбутні педагоги, вбачають засвоєння способів розв'язання певних завдань, педагог може розцінювати як одну із передумов розвитку здібностей, що є необхідним у процесі пошуку себе як особистості, в процесі самореалізації, в процесі соціалізації майбутніх працівників освіти.

Аналіз педагогічної літератури дозволяє нам зробити висновок про те, що позиції суб'єктів у соціально-педагогічному партнерстві чітко фіксовані: викладач навчає, наставляє, виховує; студент навчається, прислухається, приймає виховний імпульс та певним чином реагує на нього. Незаперечним є і той факт, що у соціально-педагогічному партнерстві керівна роль належить викладачу, однак у процесі діяльності така керівна роль, на нашу думку, має приховуватися, а викладач повинен уникати відвертих, прямих впливів.

На нашу думку, соціально-педагогічне партнерство сприяє соціальній активності, а звідси – успішній соціалізації студентів, майбутніх педагогів. Окрім того варто зазначити, що сучасна ситуація вимагає від людей більш творчої ініціативи та активності для створення комфортних життєвих умов, необхідних для реалізації потенціалу студентів. І, як висновок, соціально-педагогічне партнерство може стати одним із основ-

них інструментів як для реалізації цього потенціалу, так і для перетворення оточуючого соціального середовища та життєвих умов – не як навчальної теорії, а як повсякденної соціальної практики, що й визначає її вплив на соціалізацію майбутнього педагога-професіонала.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т. Ф. Соціальна педагогіка : словник-довідник / Тетяна Федорівна Алексеєнко. – Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : [підручник] / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2008. – 839 с.
3. Глебова Л. Н. Социально-педагогическое проектирование образовательной политики региона : автореф. дис. на соиск. научной степени док. пед. наук : спец. 13.00.01 / Л. Н. Глебова. – Арзамас, 2009. – 60 с.
4. Доценко И. Г. Социально-педагогическая деятельность: от классики до современности / И. Г. Доценко // Педагогика. – 2009. – № 1. – С. 50–54.
5. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osvita.org.ua/pravo/law_05/.
6. Маєвська Л. М. Соціальне партнерство у структурі моделі професійної підготовки соціального педагога [Електронний ресурс] / Л. М. Маєвська. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/4348>
7. Михеев В. А. Основы социального партнёрства: теория и политика : учеб. пособие / В. А. Михеев. – М. : Экзамен, 2001. – 448 с.
8. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія / С. В. Мочерний. – Академія, 2002. – 952 с.
9. Петрочко Ж. В. Соціалізація особистості / Ж. В. Петрочко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 835–836.
10. Реан А. А. Анализ вербального взаимодействия как метод исследования педагогической деятельности / А. А. Реан // Проблемы диагностики факторов продуктивной деятельности педагогического коллектива. – Л. : Наука, 1988. – С. 34–41.
11. Роєнко С. О. Партнерство як умова ефективної організації соціально-педагогічної практики студентів / С. О. Роєнко // Актуальні проблеми підготовки соціальних педагогів : матеріали науково-методичного семінару (Умань, 24 квітня 2013 р.) / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий, 2013. – С. 131–133.
12. Соціальне партнерство в Україні: перспективи законодавчого регулювання // Україна: аспекти праці. – 1998. – № 2. – С. 22.
13. Хридина Н. Н. Образовательный заказ как институциональная форма социального диалога / Н. Н. Хридина // Социальный диалог в сфере профессионального образования и труда Свердловской области. Тасис, Проект ДЕЛФИ. – Екатеринбург, 2000. – С. 13–18.